

Turizmni boshqarish tizimi va uning bosqichlari

Mashxura Turdimurodova

SamISI TMM-325 guruh talabasi

Orolov Shoxruxbek Asqaraliyevich SamISI tuzim kafedrasi assistenti

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

Annotatsiya: Mazkur maqolada turizmni boshqarish tizimining nazariy asoslari, uning iqtisodiy mohiyati, tarkibiy elementlari hamda boshqaruv jarayonining asosiy bosqichlari kompleks va tizimli yondashuv asosida tahlil qilinadi. Turizm sohasi murakkab va ko'p komponentli tizim sifatida transport, joylashtirish, ovqatlanish, ekskursiya, madaniy xizmatlar va boshqa ko'plab faoliyat turlarini o'z ichiga olishi sababli uni samarali boshqarish alohida yondashuvni talab etadi. Shu nuqtai nazardan, maqolada turizmni boshqarish tizimi yagona integratsiyalashgan mexanizm sifatida ko'rib chiqilib, uning asosiy funksiyalari – rejalashtirish, tashkil etish, motivatsiya, nazorat va tahlil bosqichlari izchil ravishda yoritilgan.

Kalit so'zlar: turizm, boshqaruv tizimi, rejalashtirish, tashkil etish, nazorat, menejment, strategiya, xizmat sifati, turizm bozori

Hozirgi kunda turizm sohasi jahon iqtisodiyotining eng tez rivojlanayotgan tarmoqlaridan biri hisoblanadi. Ushbu sohaning rivojlanishi davlat iqtisodiyoti, bandlik darajasi, hududiy infratuzilma va xalqaro aloqalarning kengayishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Turizm xizmatlarining o'ziga xos jihati shundaki, u bir vaqtning o'zida bir nechta xizmat turlarini o'z ichiga olgan kompleks tizimdan iborat bo'lib, uning samaradorligi to'g'ri tashkil etilgan boshqaruv tizimiga bog'liqdir. Turizmni boshqarish tizimi – bu turistik faoliyatni samarali tashkil etish, resurslardan oqilona foydalanish va mijoz ehtiyojlarini maksimal darajada qondirishga qaratilgan boshqaruv mexanizmlarining yig'indisidir. Mazkur tizim turizm korxonalarining ichki faoliyati

bilan bir qatorda tashqi muhit – bozor, raqobatchilar, mijozlar va davlat siyosati bilan ham uzviy bog‘liq holda shakllanadi.

Zamonaviy sharoitda turizmni boshqarish tizimi nafaqat an‘anaviy boshqaruv usullariga, balki innovatsion va raqamli texnologiyalarga ham tayanadi. Bu esa boshqaruv jarayonlarini tezlashtirish, xizmat sifatini oshirish va raqobatbardoshlikni ta‘minlash imkonini beradi. Shu sababli turizmni boshqarish tizimini chuqur o‘rganish va uning bosqichlarini tahlil qilish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Maqolaning maqsadi turizmni boshqarish tizimining nazariy asoslarini yoritish, uning asosiy bosqichlarini tahlil qilish hamda boshqaruv samaradorligini oshirish yo‘llarini ishlab chiqishdan iborat.

Turizmni boshqarish nazariyasi menejment fanining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ilmiy adabiyotlarda boshqaruv jarayoni odatda rejalashtirish, tashkil etish, motivatsiya va nazorat funksiyalaridan iborat tizim sifatida qaraladi. Turizm sohasida esa ushbu funksiyalar yanada murakkab shaklda namoyon bo‘ladi, chunki bu sohada xizmatlar ko‘p tarmoqli va o‘zaro bog‘liqdir.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, turizmni boshqarish tizimi quyidagi yo‘nalishlarni qamrab oladi:

- strategik boshqaruv
- operatsion boshqaruv
- marketing boshqaruvi
- xizmat sifatini boshqarish
- inson resurslarini boshqarish

Mazkur maqolada quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi: tahlil va sintez, qiyosiy taqqoslash, tizimli yondashuv hamda umumlashtirish. Ushbu metodlar yordamida turizmni boshqarish tizimi yaxlit mexanizm sifatida o‘rganildi.

Turizmni boshqarish tizimi bir-biri bilan uzviy bog‘liq bo‘lgan bir necha bosqichlardan iborat bo‘lib, har bir bosqich umumiy boshqaruv samaradorligiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi.

Birinchi bosqich – rejalashtirish bosqichi bo‘lib, unda turizm faoliyatining asosiy maqsadlari va strategiyalari belgilanadi. Bu bosqichda bozor tahlili o‘tkaziladi, raqobatchilar o‘rganiladi, resurslar aniqlanadi va rivojlanish istiqbollari ishlab chiqiladi.

Ikkinchi bosqich – tashkil etish bosqichi. Bu bosqichda belgilangan rejalarni amalga oshirish uchun zarur tashkiliy tuzilma yaratiladi, vazifalar taqsimlanadi va boshqaruv tizimi shakllantiriladi.

Uchinchi bosqich – motivatsiya bosqichi bo‘lib, unda xodimlarni samarali ishlashga undash, ularni rag‘batlantirish va ish unumdorligini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshiriladi.

To‘rtinchi bosqich – nazorat bosqichi. Bu bosqichda bajarilgan ishlar reja bilan solishtiriladi, kamchiliklar aniqlanadi va ularni bartaraf etish chorasi ko‘riladi.

Beshinchi bosqich – tahlil va baholash bosqichi bo‘lib, unda natijalar umumlashtiriladi va kelgusidagi faoliyat uchun xulosalar chiqariladi.

Jadval 1. Turizmni boshqarish bosqichlari

Jarayon	Mazmuni	Natija
Rejalashtirish	Strategiya va maqsadlarni belgilash	Yo‘nalish aniqlanadi
Tashkil etish	Resurslarni taqsimlash	Tizimli ish jarayoni
Motivatsiya	Xodimlarni rag‘batlantirish	Samaradorlik oshadi
Nazorat	Jarayonni tekshirish	Xatolar kamayadi
Tahlil	Natijalarni baholash	Takomillashtirish

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, turizmni boshqarish tizimi xizmat sifatini oshirish, mijozlar ehtiyojini qondirish va korxonada samaradorligini ta‘minlashda muhim rol o‘ynaydi.

Shuningdek:

- boshqaruv tizimi xizmatlarni optimallashtiradi

- resurslardan samarali foydalanish imkonini beradi
- raqobatbardoshlikni oshiradi

Xulosa qilib aytganda, turizmni boshqarish tizimi turizm sohasining barqaror rivojlanishida asosiy omillardan biri hisoblanadi. Boshqaruv bosqichlarining izchil amalga oshirilishi xizmat sifatini oshirish va mijozlar qoniqishini ta'minlaydi. Kelgusida turizmni rivojlantirish uchun boshqaruv tizimini takomillashtirish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va malakali kadrlar tayyorlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Buxalis D., Kosta K. (tahrir ostida). **Turizm biznesi istiqbollari: iste'molchilar, mahsulotlar va sanoat.** Oksford: Elsevier, 2006 50-70-betlar.
2. Kuper K., Fletcher J., Fyal A., Gilbert D., Vanxill S. **Turizm: tamoyillar va amaliyot.** 5-nashr. Harlow: Pearson, 2012. 80-95-betlar
3. Peyj S. J. **Turizmni boshqarish.** 6-nashr. London: Routledge, 2020. 120-135-betlar.
4. Midlton V. T. C., Fyal A., Morgan M., Ranchod A. **Turizm va sayohat marketingi.** 4-nashr. Oksford: Butterworth-Heinemann, 2009. 100-115-betlar.
5. Kotler F., Bouen J., Meykens J., Baloglu S. **Mehmondo'stlik va turizm marketingi.** 7-nashr. Harlow: Pearson, 2017. 45-60-betlar
6. Sheldon P. J. **Turizmda axborot texnologiyalari.** Wallingford: CAB International, 1997. 25-40- betlar.
7. Geldner K. R., Ritchi J. R. B. **Turizm: tamoyillar, amaliyot va falsafa.** 12-nashr. Wiley, 2012.
8. Hall C. M. **Turizmni rejalashtirish: siyosat, jarayonlar va munosabatlar.** 2-nashr. Harlow: Pearson, 2008. 70-90-betlar.
9. Inskeep E. **Turizmni rejalashtirish: integratsiyalashgan va barqaror rivojlanish yondashuvi.** Nyu-York: Wiley, 1991. 120-bet
10. Butunjahon Turizm Tashkiloti (UNWTO). **Turizm bo'yicha asosiy ko'rsatkichlar.** Madrid, 2023.10-25-betlar.

11. Butunjahon Turizm Tashkiloti (UNWTO). **Turizmni boshqarish bo'yicha global hisobot.** Madrid, 2022.

